

3. Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. - Рим, 1990. — С.200.
4. Сводная галицко-русская летопись с 1770 по 1880 г.// Литературний збірник Галицко-Русської Матиці. - Львов, 1888. - С.212.
5. Державний архів Івано-Франківської області, ф.504, оп.1, спр.20, арк.31.
6. Там само, спр.468, арк.4.
7. Там само, спр.463, арк.22.
8. Там само, спр.328, арк.6.
9. Там само, спр.474.
10. Там само, спр.1, арк.55.

The survey deals with sphagistics as a special branch of history that studies seals. A quantitative analysis of the Greeko-Catholic Diocese archives made it possible to review the changes that occurred in the Church administration of Halychina in XIX c. as well as the changes involved in their business correspondence. In the highlight of the study is the functional purpose of ecclesiastical seals in official correspondence as well as the further design of seals in the church institutions of XIX c.

Б.М. Гаврилів

КРАЄЗНАВЦІ ПРИКАРПАТТЯ (XIX–поч. XXст.)

Етнокультурні дослідження регіонів завжди відігравали велику роль у збереженні національних історико-культурних цінностей, вихованні патріотизму. Тому важливим завданням сучасної історичної науки є вивчення діяльності й спадщини найвизначніших регіональних дослідників, краєзнавців минулого.

Ще у першій половині XIX ст., завдяки діяльності "Руської трійці" (М.Шашкевич, ². Вагилевич, Я.Головацький), Коломийського осередку етнографів, а також товариства "Галицько-руська матиця", представниками світської і духовної інтелігенції були закладені основи вивчення історії Прикарпаття, що сприяло розвиткові фольклорно-

етнографічних та археологічних досліджень, організації крайових народознавчих виставок та музеїв.

Аналіз становлення й розвитку історичного краєзнавства на Прикарпатті у XIX - на початку XX ст. свідчить, що демократичні народознавчі сили не тільки не дали згаснути українській етнокультурі як галузі національної науки, але й своєю самовіданою працею спричинились до українського національного відродження.

Ми подаємо в алфавітному порядку відомості про представників історичного краєзнавства, переважно уродженців Прикарпаття, які у зазначений період зробили вагомий внесок у вивчення рідного краю та збереження його історико-культурної спадщини.

При підготовці цієї публікації нами використано енциклопедичний, довідковий матеріал та біографічні відомості про істориків-краєзнавців, етнографів та фольклористів з відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Центральної державного історичного архіву України у Львові, наукових бібліотек Львівського та Прикарпатського університетів.

БАРОНЧ САДОК (ВІНЦЕНТ ФЕДЕРІУШ)

(29.IV.1814—2.IV.1892)

Польський і український фольклорист та історик, вірменин за національністю. Народився в м. Станіславі, де закінчив гімназію. У 1831 р. вступив у Львівський університет, невдовзі став ченцем-домініканцем.

Вів дослідницьку роботу з історії галицьких міст, зокрема, в 1858 р. у Львові була надрукована праця "Пам'ятки міста Станіславова" (польською мовою). Особливу увагу С. Баронч приділяв вивченню історії вірменських поселень у Галичині. Особливість і цінність цих праць у тому, що автор використав для їх написання матеріали маловідомих міських архівів. Зібрані С. Барончем у Галичині українські фольклорні матеріали надруковані в збірнику "Казки, фразки, перекази, прислів'я та пісні на Русі" (1866).

БЕЛЬОВСЬКИЙ АВГУСТ.

(27.III.1806 — 12.X.1876)

Польський поет, історик, археограф. Народився в с. Креховичі (нині Рожнятівського району). Вищу освіту здобув

у Львівському університеті. У 1869 р. очолив науковий інститут Оссолінеум у Львові. В архіві цього наукового закладу збереглися подорожні записки А. Бельовського за 1838—1853 рр., що містять історичні та етнографічні матеріали про міста й села Галичини, зокрема топографічне розташування кожного населеного пункту, пам'ятники старовини, дані про етнічний склад населення, події загальноісторичного й місцевого значення.

Будучи директором наукового закладу Оссолінеум, А. Бельовський керував його джерелознавчо-видавничою діяльністю. Він збирав дані про маловідомі галицькі провінційні архіви й використовував їх матеріали в наукових дослідженнях і публікаціях. Вивчав і описував життя гуцулів, бойків, історію боротьби опришків (нарис "Покуття", 1857). Зібрав і упорядкував збірник документів (польською мовою) "Пам'ятки історії Польщі" (т.1-3, 1864-76), в якому вміщено матеріали з історії України й Галичини.

БІЛОУС МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

(5.XI.1838 — 5.IX.1913)

Український громадський діяч, друкар і видавець. Народився у с. Витків на Львівщині. З 1864 р. працював у Коломиї, де заснував друкарню і кращими своїми виданнями сприяв піднесенню свідомості народних мас. У редактованих ним газетах "Голос народний" (1864—1868), "Руська Рада" (1871—1912) та ін. було вміщено ряд краєзнавчих матеріалів. Сприяв в етнографічних дослідженнях на Гуцульщині чеському вченому Ф.Ржегоржу та В.Шухевичу. В 1891 р. побував на Празькій етнографічній виставці, а також у родинному селі Ф.Ржегоржа. Свої враження від цієї подорожі опублікував у брошурі "Сім днів в Чехах" (Коломия, 1891).

БЛОНСЬКИЙ ТИТ КИРИЛОВИЧ

(9.IV. 1830 — 6 .VII. 1897)

Український письменник і громадський діяч москвофільського напрямку, греко-католицький священник. Народився в м. Тлумач.

Після закінчення богословського факультету Львівського університету (1854), був священником в різних селах Галичини й Буковини, з 1860 р.—в с. Дора Надвірнянського району, де й помер.

На прохання Я.Головацького і А. Петрушевича записував гудульський фольклор і збирав етнографічні відомості про гудулів, а також закуповував їх одяг, речі побуту для слов'янської етнографічної виставки в Москві 1867 р., за що був нагороджений бронзовою медаллю.

Серед літературних творів, які розпочав друкувати з 1862 р., заслуговує на увагу історична повість "Розвалина", про знущання польської шляхти з українського народу, а також трагедія "Анастасія" (1886) з історії Галицького князівства XII ст.; поема "Аккерманская пленница" (1863). Відомий також цикл віршів Блонського "Падшим героям 1877 — 1878", присвячений визволенню Болгарії від Османського ярма (1879).

БУЧИНСЬКИЙ МЕЛІТОН ОСИПОВИЧ

(24.II.1847 — 25.IV.1903)

Український фольклорист та громадський діяч. Уродженець Тернопільщини М.Бучинський після закінчення в 1873 р. Віденського університету працював у Станіславі адвокатом. Тут його було обрано головою товариства "Просвіта". Він збирав матеріали з історії галицьких громадсько-політичних і культурно-освітніх організацій. У різних місцевостях Прикарпаття записав приблизно тисячу фольклорних творів — народних пісень, коломийок, прислів'їв. В архіві М.Бучинського у Львові збереглися фольклорні матеріали, записані В.Волошинюком у селах Живачів і Гринівці, історичні пісні, зібрані О. Стефановичем, В.Навроцьким та ін. Окремі фольклорно-етнографічні матеріали М. Бучинський опублікував у місцевій пресі, а частина пісень була надіслана до книги В.Антоновича і М.Драгоманова "Історичні пісні малоруського народу" (ч.2, 1874-75).

Помер у Станіславі. Похований на міському кладовищі в центрі міста (тепер міський Театральний сквер).

ВАГИЛЕВИЧ ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ

(2.IX.1811 — 10.V.1866) Український поет, філолог, фольклорист, етнограф і громадський діяч, один із зачинателів нової української літератури в Галичині. Народився в с. Ясень Рожнятівського району. Освіту здобув у Львівській духовній семінарії. Один із організаторів і провідних діячів "Руської

трійці". Брав участь у підготовці альманаху "Русалка Дністровая" (1873). Як фольклорист, етнограф, історик і громадський діяч, досліджував історію слов'ян, давню і нову історію України, зокрема Галичини. І.Вагилевич збирав матеріали про слов'янську демонологію і символіку, про обряд колядування, пісні про карпатських опришків. Надрукував етнографічні праці: "Гуцули, мешканці східного Прикарпаття" (1837), "Бойки, русько-слов'янський люд у Галичині" (1839). Досліджував і популяризував "Слово о полку Ігоревім", яке переклав українською і польською мовами. В останні роки життя працював архівістом. Постійно зазнавав переслідування австрійської влади. В рідному селі в 1937 р. на честь І.Вагилевича і "Руської трійці" встановлено пам'ятник.

ВИТВИЦЬКИЙ СОФРОН

(1819 — 1879)

Український письменник і етнограф. Народився на Станіславщині, був греко-католицьким священиком в с. Жаб'є (тепер смт. Верховина). Свої твори писав українською і польською мовами. Досліджував історичне минуле гуцулів, їх побут і звичаї. "Статистическо-историческое обозрение гуцулов в Коломыйском округе с характеристикой их", було надруковано в "Зорі Галицькій" в 1852 р. Ряд статей про весілля, різні народні звичаї, забобони й вірування гуцулів Витвицький опублікував у журналі "Правда" (1868—1869) та інших виданнях.

С.Витвицький неодноразово писав, а також нагадував у своїх виступах на засіданнях галицького сейму про важке й злиденне становище гуцулів. У 1861 р. на одному із засідань він говорив: "Я із Жаб'єго, околиця та колись була багата в годівлі скота, нині убога і нужденна, бо не тільки стан господарства селян підупав, але і голод є такий, що нині, коли настає переднівок на весні, діти паслися як я сам видів з голоду травою, а селяни примушені листя букового дерева за поживлення уживати".

В роботах Витвицького були й деякі недоліки. Він помилково вважав, що гуцули є нащадками варягів. На доказ свого твердження наводив гуцульські звичаї, в яких проявляються туга за морем та слово "вари", яким дуже

насичена мова кожного гуцула. А саму назву "гуцул" виводив від імені князя Гацила, брата великоморавського князя Ростислава. У статті "Дещо з традиції гуцульської" він висловив думку, що гуцули мають багато спільного з чорногорцями, навів низку прикладів, на основі яких висунув гіпотезу про те, що батьківщиною гуцулів мала б бути Задунайська Чорногора. Ці теорії Витвицького про походження гуцулів І.Франко вважав фантастичними й не рекомендував на них посилалися дослідникам.

Був знайомий з Ю.Федьковичем. В 1875 р. під час мандрівки по Галичині С. Витвицького відвідав М.Драгоманов.

ВІНЦЕНЗ СТАНІСЛАВ

(1888—1971)

Польський письменник і етнограф французького походження. Народився в с. Слобода-Рунгурська Коломийського повіту. Був близько знайомий з І.Франком, якому в 1926 р. у своєму рідному селі поставив пам'ятник.

Дитинство своє провів у Криворівні, юність — у Коломні. В повосенні роки жив у Швейцарії. На основі переказів діда й бабусі, няні Палагни, багатьох гуцулів написав чудовий фольклорно-етнографічний твір (тетралогію) "На високій полонині", виданий у Варшаві в 1936 р. Згодом книжку частинами перекладено українською мовою, а повний переклад опубліковано в журналі "Жовтень" (1969.-№7). Книгу перекладено також англійською, німецькою, єврейською мовами.

ВОВК ФЕДІР КІНДРАТОВИЧ

(17.III.1847—13.VII.1918)

Всесвітньовідомий український і російський вчений-антрополог, етнограф і археолог. Народився в с. Крачківці (тепер Пирятинського району, Полтавської області). Після закінчення Київського університету працював у Києві (1844—1876) Через переслідування царським урядом за участь в українському національному русі в 1879 р. емігрував до Франції. Під час революції 1905-1907 рр. повернувся в Росію і працював у Петербурзькому університеті. З 1907 р. він — приват-доцент, а з 1917 р. — професор університету.

Одночасно вчений працював в етнографічному відділі Російського музею в Петербурзі.

Подорожуючи європейськими країнами, в т. ч. й по Україні, вивчав етнографічні, антропологічні й археологічні матеріали. Опублікував 455 праць, більшість з яких і досі не втратили свого наукового значення.

Ф.Вовк підтримував зв'язки з багатьма зарубіжними й українськими вченими і культурними діячами. Тісні зв'язки з Галичиною він підтримував ще з 70-х років XIX ст., друкуючи свої статті в "Правді" та інших галицьких виданнях.

Ф.Вовк разом з І.Франком був ініціатором періодичного видання "Матеріали до українсько-руської етнології", редактором його семи томів (1899—1903), дійсним членом НТШ (з 1899 р.), засновником його Етнографічної комісії та її головою в 1905—1909 рр., в 1903—1906 рр. проводив етнографічні антропологічні до-слідження на Гуцульщині, де зібрав велику колекцію експонатів, зробив багато рисунків та приблизно 800 фотографій що характеризують побут гуцулів.

ВОЛЯНСЬКИЙ ОЛЕКСА

(7.X.1862 —1947)

Народився в с.Звиняч Тернопільської області.

Священик, громадсько-культурний діяч, знавець побуту і звичаїв Гуцульщини. Був священиком у селах Розтоки, Серет, Криворівня, Соколівка (де й помер).

Одружився з двоюрідною сестрою Ю.Федьковича Марією Бурачинською, родичкою В.Гнатюка. В їх домі в Криворівні бували письменники І.Франко, Леся Українка, М.Коцюбинський, Г.Хоткевич, О.Олеся, О.Кобиланська, О.Маковей, А.Крушель-ницький, Д.Лукіянович, М.Козоріс, літературознавці В.Доманицький, М.Могилянський, етнографи й фольклористи В.Гнатюк, Ф.Вовк, К.Квітка, В.Шухевич, О.Роздольський, історики М.Грушевський, І.Крип'якевич, Дмитро і Володимир Дорошенки, мовознавець Є.Тимченко, художники М.Жук, Ф.Красицький, І.Северин, І.Труш. Волянський залишив спогади про І.Франка, М.Коцюбинського та М.Грушевського, з якими підтримував дружні стосунки, листувався. Він згадував, що поява в неділю в церкві І.Франка і М.Грушевського справила велике

враження на населення, яке ще з більшою пошаною ставилося до них за те, що не цуралися простих селян, а слухали разом з ними Службу Божу.

У 1901 р. О.Волянський подає В.Шухевичу характеристику народних промыслів у Криворівні, короткі дані про різьбярів А.Дячука, М.Готича, О.Іванчука, В.Якіб'юка, Василя й Луку Харуків та ін. Ці відомості В.Шухевич частково використав у праці "Гуцульщина".

За сприяння науковцям у вивченні Гуцульщини О.Волянський був прийнятий членом етнографічної секції НТШ.

ГЕРАСИМОВИЧ ІЛАРІЙ

(9.IV.1853 — 1901)

Громадський діяч, дослідник народних промыслів Гуцульщини. Народився в с.Битків Надвірнянського району.

У 1854 р. його батько із сім'єю переїздить в с.Микуличин. Після закінчення Станіславської гімназії вчився у Віденському університеті (1872—1876). Був знайомий з М.Драгомановим, який у 1875 році відвідав його в Микуличині.

У 1880 р. І.Герасимович взяв участь в організації Коломийської виставки народних промыслів Гуцульщини та Покуття. З того часу займався вивченням, збором та популяризацією виробів народних умільців, надрукував ряд статей, в яких рекомендував розвивати народні промысли.

У 1888 р. І.Герасимович заснував товариство "Гуцульська спілка промыслова в Коломиї", організував Школу народних промыслів, на базі якої в 1895 р. була створена державна Школа народного промыслу. На прохання І.Франка, етнографів Ф.Ржегоржа, В.Шухевича він збирав гуцульські мистецькі вироби для різних музеїв і виставок, записував гуцульський фольклор, сприяв дальшому розвитку народного мистецтва Гуцульщини.

ГАРМАТІЙ ЛУКА ВАСИЛЬОВИЧ

(30.X.1866 — 31.X.1924)

Український педагог, фольклорист, етнограф, культурно-громадський діяч. Народився в с. Лучна на Тернопільщині.

Після закінчення вчительської семінарії працював на Поділлі, а потім переїхав на Гуцульщину. У 1900 р. за активну громадську діяльність був переведений австрійською владою

у віддалене гірське село Голови. Тут він учителював 12 років. При школі створив етнографічний музей, а в селі — читальню з бібліотекою. Під впливом І.Франка і В.Гнатюка краєзнавець наполегливо займався вивченням етнографії, фольклору, гуцульської демонології. Зібраний А.Гарматієм матеріал був опублікований у працях В.Гнатюка. М.Коцюбинський використав його для повісті "Тіні забутих предків". Цінні етнографічні пам'ятки зібрав А.Гарматій для музеїв Коломиї та Львова, а також на особисте прохання українського етнографа В.Шухевича, який опублікував їх у двох останніх томах своєї п'ятитомної праці "Гуцульщина" (1899—1908). У 1905 р. А.Гарматій був обраний членом Етнографічної комісії НТШ.

ГНАТЮК ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ

(9.V.1871 — 6.X.1926)

Український фольклорист, етнограф, літературознавець і громадсько-культурний діяч, член-кореспондент Петербурзької АН з 1902 р.

Народився в с. Велеснів (тепер Монастириського району Тернопільської області). Закінчив Станіславську гімназію (1884) та Львівський університет (1898). З 1898 р. секретар НТШ, автор праць з фольклористики, етнографії, історії літератури, мовознавства, соціології, демографії тощо..

Народну творчість вивчав у тісному зв'язку із соціально-економічними умовами життя. Започаткував систематизоване наукове видання фольклорних та етнографічних матеріалів: збірники "Галицько-руські анекдоти" (1899), "Галицько-руські народні легенди" (т.1-2, 1902-1903), "Коломийки" (т.1-3, 1905-1907), "Гаївки" (1909), "Колядки і щедрівки" (т.1-2, 1904-1914), "Народні оповідання про опришків" (1910).

Досліджував жанри й сюжети українського фольклору, духовну і матеріальну культурну спадщину західних українців.

Як секретар і один із редакторів "Українсько-руської видавничої спілки", один із редакторів "Літературно-наукового вісника" та "Етнографічного збірника", був у числі організаторів українського культурного процесу кінця XIX — початку XX ст.

ДУЧИМІНСЬКА ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

(8.VI.1883 — 24.IX.1988)

Народилась у с. Миколаїв, Бібрського району на Львівщині, в сім'ї вчителя. Гімназію закінчила в Станіславі. Після закінчення в 1902 р. семінарії і до 1930 р. учительувала, а потім працювала в редакції журналу "Жіноча доля". До літературної діяльності її заохотив І.Франко у 1905 р. О.Дучимінська з молодих літ вела активну благодійну й громадську роботу в т.ч. краєзнавчу. Вивчала побут і звичаї народу, збирала по селах пісні, легенди, приказки, які використовувала в літературній діяльності.

В повоєнні роки О. Дучимінська – одна з організаторів Львівського музею етнографії та художніх промислів – їздить у наукові експедиції, збирає етнографічний матеріал, пише цікаві краєзнавчі статті та дослідження. В 1951 р. була безпідставно репресована. Реабілітована. З 1977 р. назавжди поселилася в Івано-Франківську, де померла на 105 році життя.

ДРАГАН МИХАЙЛО ДМИТРОВИЧ

(21.XI.1899 — 8.III.1952)

Український мистецтвознавець. Народився в с. Тустановичі на Львівщині.

Працюючи багато років у львівських музеях, зібрав цінний матеріал з історії українського мистецтва, зокрема архітектури й декоративної різьби. В його наукових працях значне місце посідають матеріали про образотворче мистецтво, дерев'яну архітектуру та різьбярство Гуцульщини. Так, у монографії "Українська декоративна різьба XVI-XVIII ст." (1970) автор дослідив традиції народного мистецтва. Він описує 40 іконостасів у церквах сіл і міст Прикарпаття. А його монографія "Українські дерев'яні церкви" (1937) у 2-х томах, видана у Львові, є першим фундаментальним дослідженням нашої церковної архітектури.

Помер і похований у Львові.

ЖЕЛЕХІВСЬКИЙ ЄВГЕН ІЕРОНІМОВИЧ

(24.XII.1844 — 18.II.1885)

Український педагог, лексикограф, фольклорист.

Народився у с. Хишевичі (тепер Городоцького району Львівської області). Закінчив філологічний факультет Львівського університету (1869). Викладав українську й класичні мови в українських гімназіях Перемишля і Станіслава (з 1872 р.).

Один із засновників товариства "Просвіта". Автор українсько-німецького словника (т.1-2, 1866), укладеного на основі фонетичного принципу правопису, названого "желехівкою", який певний час був поширений на території Галичини. В 1905 р. словник був висунутий на здобуття премії ім. М.Костомарова.

Є. Желехівський є автором ряду оповідань, історичних та літературознавчих досліджень. Деякі твори були вміщені у читанках для українських шкіл. Йому належать розвідки з фольклору "Деякі уваги про творення й збереження народних пісень руських" (1884), публікації українських народних колядок і повір'їв ("З уст народу", 1868).

Помер і похований в Станіславі, де зберігся надгробний пам'ятник.

ЗАКЛИНСЬКИЙ БОГДАН РОМАНОВИЧ
(9.VIII.1886 — 12.IV.1946)

Український публіцист, педагог та фольклорист.

Народився в м.Станіславі в сім'ї відомого галицького педагога, літературознавця, історика, етнографа Р.Г.Заклинського. Після закінчення вчительської семінарії працював у багатьох селах Прикарпаття, де одночасно збирав фольклорні та етнографічні матеріали. Записи Б.Заклинського були опубліковані В.Гнатюком у збірках "Коломийки", "Народні оповідання про опришків" І. Франком у збірці "Галицько-руські народні приповідки" (1908). У 1929 р. Б.Заклинський видав окремою книжкою "Народні співанки, коломийки". Окремі фольклорні записи були опубліковані у збірниках "Історичні пісні" (1961), "Колядки та щедрівки" (1965), "Коломийки" (1969).

Б.Заклинський – автор статей на краєзнавчу тематику – "Опис рідного краю" (1913), "Мала географія України..." (1917). У повоєнні роки працював у Львівському відділенні Інституту місцевознавства, фольклору і етнографії АН УРСР.

Помер у Львові.

A study surveys historic and local researches and activities of prominent Halichian scholars in XIX- early XX cc.